

Tartumaa healuprogrammi (HOP) rakendusmudel

Raport

2024

Raport koostati osana hanke „Tartumaa heaaluprogrammi (HOP) rakendusmudeli loomine ja piloteerimine“ teostamisest Hariduse Tugiteenuste Keskuse tellimisel Sotsiaalse Innovatsiooni Labor MTÜ ja Haap Consulting OÜ poolt ning seda rahastati Euroopa Majanduspiirkonna ning Norra finantsmehhanismi 2014-2021 toel läbi Riigi Tugiteenuste Keskuse.

Raporti koostaja: Jaan Aps.

Raporti koostajad on sisuka koostöö eest tänulikud tellija esindajale (Annely Vösaste) ja uuringu läbiviimisse panustanud omavalitsuste (s.o Elva valla, Kambja valla, Kastre valla, Luunja valla, Nõo valla, Peipsiääre valla, Tartu linna, Tartu valla) töötajatele ning teiste osapoolte esindajatele.

Sotsiaalse Innovatsiooni Labor arendab, rakendab ja õpetab koosloome metoodikaid ühiskondlike probleemide lahendamiseks ja osalusdemokraatia arendamiseks.

Sisukord

Sissejuhatus	4
Omavalitsuse sisene koostöö	5
1.1 Lasteaia tasandi mudel	5
1.2 Kooli tasandi mudel	8
1.3 Omavalitsuse kui terviku mudel	10
2. Valdkondadeüleste koostöömudelite katsetamise ja arendamise sammud	12
3. Omavalitsuste ülene koostöömudel	16

Sissejuhatus

Käesolev raport on valminud projekti „Tartumaa heaoluprogrammi (HOP) rakendusmudeli loomine ja piloteerimine" raames. Projekti elluviimiseks olid kaasatud kõik kaheksa Tartu maakonna kohalikku omavalitsust: Tartu linn, Elva vald, Kambja vald, Kastre vald, Luunja vald, Nõo vald, Peipsiääre vald, Tartu vald

Projekti eesmärgiks oli võtta Tartu maakonnas kasutusele haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkondi siduv juhtumikorralduse mudel, mis võimaldab koostööselt hinnata lapse abivajadust, planeerida ressursitõhus teenuste korraldus ning tagada valdkondade ning omavalitsuste vahelise ning ülese andmevahetuse võimalused.

Uue koostöömudeli loomise ajendiks oli vastavalt projekti lähteülesandele olemasolevate ressursside võimalikult sihitatud kasutamine, uuendatud ja parendatud viisil toimiv võrgustikutöö, kus võrgustiku iga lüli mõistab oma olulisust ja kohta sellises süsteemis, arvestab sihtrühma reaalse vajadustega, piirkonna omavalitsuste eripärade ning valmisolekuga mudeli rakendamiseks.

Dokumendis on esitatud projekti kolme järjestikuse tegevussuuna tulemused:

- kolme koostöömudeli loomine ja kirjeldamine;
- kaasamis- ja valideerimisseminaride ning teenusdisaini töötubade korraldamine;
- juhtumikorraldusmudeli täiendamine vastavalt piloteerimisel saadud sisendile, mudeli lõplik vormistamine ja tagasisideseminari läbiviimine.

Esmalt esitatakse kolm koostöömudelit ehk lasteaia, kooli ja asutuste ülese mudeli, mis moodustavad tervikliku lähenemise omavalitsuse sisesele koostööle. Seejärel on ära toodud sammud valdkondadeüleste koostöömudelite katsetamiseks ja arendamiseks. Viimases plokis on esitatud Tartumaa omavalitsuste ülese koostöömudeli.

Siinjuures ei dubleerita 2023. aastal valminud projekti uuringute raportit, mis moodustab käesoleva dokumendiga teineteist täiendava terviku. Sarnaselt nimetatud uuringute raportile tasub Tartumaa omavalitsustel ka käesolevat dokumenti regulaarselt ajakohastada ning kasutada uuendamise protsessi ka omavaheliseks kogemuste vahetamiseks.

Omavalitsuse sisene koostöö

Omavalitsuste sisese **koostöö kirjeldus jaguneb mudeliteks kolmel tasandil:**

1. lasteaia tasand;
2. kooli tasand;
3. omavalitsuse kui terviku tasand, sh haridusasutuste vaheliste üleminekute, koduste toevajadusega laste toetamise ja valdkondadeüleste juhtumite koordineerimine.

Mudelite lõppeesmärgiks nii eraldiseisvalt kui tervikuna on edukas valdkondadeülene koostöö sihtrühma toevajaduste lahendamiseks.

Nimetatud eesmärgi saavutamise eelduseks on varase märkamise tõhus toimimine haridusasutustes ja täpselt kokku lepitud rollijaotus iga juhtumiga tegelemise osas haridusasutuste ja osapoolte vahel sotsiaal-, noorsootöö-, meditsiini- ja korrakaitsevaldkondadest. Haridusasutuses toevajaduse märkamisel ja selle lahendamise tegelemise asumisel ei pruugi olla ette teada, kas juhtum kujuneb valdkondadeüleseks. Seetõttu on oluline kõiki tegevusi ka asutusesiseste juhtumite korral läbi viia ja dokumenteerida viisil, mis juhtumi valdkondadeüleseks kujunemise korral toetaks teiste osapoolte tööd.

Oluline on rõhutada, et allolevad joonised kujutavad valdkondadeülest koostööd üldistatult. Näiteks Rajaleidjaga kontakti võtvate peamiste osapooltena on joonistel välja toodud lapsevanema ja tugiteenuste või tugiõppe koordinaatori, ehkki praktikas võib neid olla teisigi, näiteks mõni tugispetsialist või omavalitsuse (tugikeskuse) juhtumikorraldaja.

1.1 Lasteaia tasandi mudel

Lasteaia tasandi mudel koosneb kolmest etapist.

Allpool kirjeldatud mudel kehtib aga kõigi juhtumite kohta, mis ei vaja lastekaitse spetsialisti panust (peamise juhtumikorraldajana).

Igast etapist võib toevajadusega lapse olukord jõuda ka otse lastekaitse spetsialisti poolt menetletavaks juhtumiks, kui selgub, et tegemist on abivajava või hädaohus lapsega.

Mudeli rakendamine toetab igal juhul ka lastekaitsetööd:

- väheneb vajadus lastekaitse spetsialisti panuse järele juhtumitesse, mis ei vaja tema kvalifikatsiooniga spetsialisti sekkumist;
- lastekaitsejuhtumite puhul on võrgustiku osapoolte ring lastekaitse spetsialisti jaoks senisest selgem (nt haridusasutuste pooled vastutajad ja kontaktisikud).

Järgnevalt on kirjeldatud lasteaia tasandi mudeli etappe lähemalt.

I etapp:

- peamiseks märkajaks on **rühmaõpetaja**, kellele annavad üldjuhul oma märkamistest esimesena teada ka teised osapooled nagu lasteaia ülejäänud töötajad ja lapsevanemad. Erandiks on olukorrad, kus enne rühmaõpetajat tuleb informeerida näiteks kiirabi, piirkonnapolitseinikut või lastekaitse spetsialisti;

- rühmaõpetaja tegeleb märkamisega seotud olukorra kohta info kogumise ja selle lahendamisse panustamisega peamise vastutajana.

II etapp:

- kui rühmaõpetaja isiklikust panusest ei piisa olukorra positiivseks lahendamiseks, kaasab rühmaõpetaja haridusasutuse sisese koordinaatori, kelleks tavapäraselt on **tugiteenuste koordinaator (AEVKO)¹**;
- tugiteenuste koordinaator on sisuliselt lasteaia sisene juhtumikorraldaja, kes algatab juhtumi, haldab dokumentatsiooni, kaasab asutuse siseseid osapooli ja Rajaleidja keskuse ning koordineerib tegevusplaani elluviimist.

III etapp:

- kui tugiteenuste koordinaatori poolt koordineeritava juhtumikorralduse käigus selgub vajadus tugiteenuste saamiseks väljaspool haridusasutust või tõsisemad abivajadused, kaasab tugiteenuste koordinaator **omavalitsuse juhtumikorraldaja**;
- **juhtumikorraldaja** võtab vastutuse edaspidise valdkondadeülese juhtumikorralduse eest.

Sõltuvalt haridusasutuse suurusest ja töökorraldusest võib esineda erisusi eelnevalt kirjeldatud üldpõhimõtetest. Näiteks:

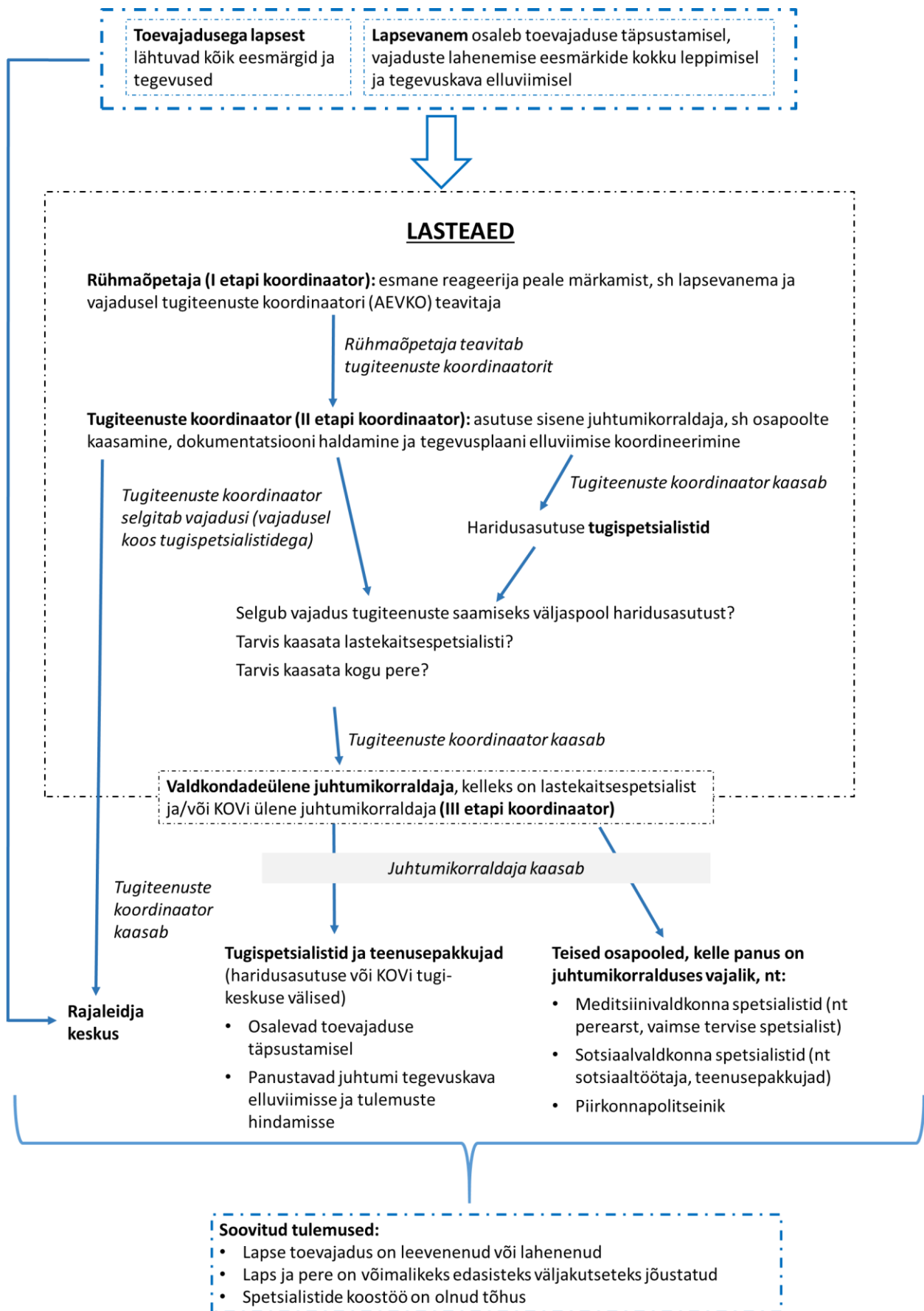
- tugiteenuste koordinaatori asemel võib lasteaia siseseks juhtumikorraldajaks olla eri- või sotsiaalpedagoog;
- haridusasutuse tugispetsialistid võivad olla lasteaia töötajad või omavalitsuse keskse tugikeskuse palgal või hoopis välised teenusepakkujad;
- väiksemate lasteaedade puhul võib välistele osapoolle nagu lastekaitseinspektor olla peamiseks kontaktisikuks asutuse juht.

Nimetatud võimalike erisuste tõttu on oluline, et omavalitsuse haridusasutuste kontaktisikute info (sh ametikoht, kontaktandmed) oleks kättesaadav igale valdkondadeülese koostöövõrgustiku liikmele. See on hädavajalik näiteks:

- koostöövõrgustikuga liituvatele uutele inimestele;
- suuremates omavalitsustes, kus paljud osapooled ei pruugi olla üksteisega kohtunud ega erinevate asutuste sisese rollijaotusega täpselt kursis olla.

Visuaalselt on lasteaia tasandi mudeli loogikat kujutatud alloleval joonisel.

¹ Käesoleva dokumendi koostamise seisuga puudub Eestis ametlik termin isiku kohta, kelle ülesandeks on lasteaia toevajadusega lapse arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide, õpetajate jt osapoolte vahel. Mudeli koostamise aluseks olnud töötubades lepiti kokku termini „tugiteenuste koordinaator“ kasutamine. Varasemalt on paljudes Tartumaa omavalitsustes olnud kasutusel ka termin „arenguliste erivajadustega laste koordinaator“ ehk „AEVKO“, millele mudeli tekstis ka viidatakse.

Joonis 1. Omavalitsuse lasteaia tasandi koostöömudel.

1.2 Kooli tasandi mudel

Kooli tasandi mudeli üldine loogika on sarnane lasteaia mudelile, sh selle jagunemine III tasandile ja vajadusel lastekaitsetöötaja otse kaasamine sõltumatult juhtumi tasandist.

I etapp:

- peamiseks märkajaks on **klassijuhataja või -õpetaja**, kellele annavad üldjuhul märkamisest esimesena teada ka teised osapooled nagu kooli ülejäänud töötajad ja lapsevanemad. Erandiks on olukorrad, kus enne klassijuhatajat või -õpetajat tuleb informeerida näiteks kiirabi, piirkonnapolitseinikut või lastekaitsepetsialisti;
- klassijuhataja või -õpetaja tegeleb märkamisega seotud olukorra kohta info kogumise ja selle lahendamisse panustamisega peamise vastutajana.

II etapp:

- kui klassijuhataja või -õpetaja isiklikust panusest ei piisa olukorra positiivseks lahendamiseks, kaasab ta haridusasutuse sisese koordinaatori, kelleks tavapäraselt on **tugiõppe koordinaator (HEVKO)**;
- tugiõppe koordinaator on sisuliselt kooli sisene juhtumikorraldaja, kes algatab juhtumi, haldab dokumentatsiooni, kaasab asutuse siseseid osapooli ja Rajaleidja keskuse ning koordineerib tegevusplaani elluviimist.

III etapp:

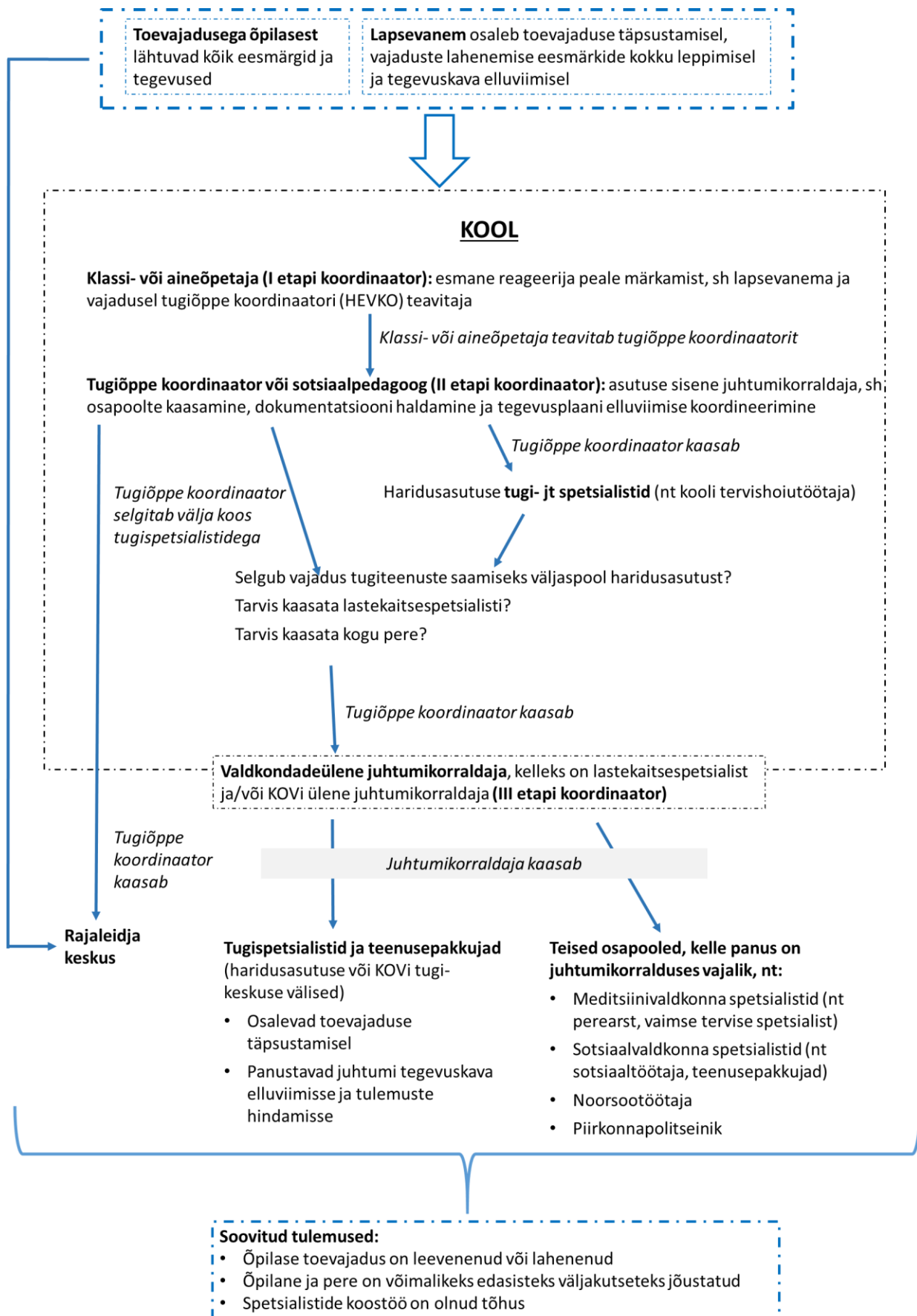
- kui tugiõppe koordinaatori poolt koordineeritava juhtumikorralduse käigus selgub vajadus tugiteenuste saamiseks väljaspool haridusasutust või tõsisemad abivajadused, kaasab tugiõppe koordinaator **omavalitsuse juhtumikorraldaja**;
- **juhtumikorraldaja** võtab vastutuse edaspidise valdkondadeülese juhtumikorralduse eest.

Sarnaselt lasteaedadega võib ka koolide puhul sõltuvalt haridusasutuse suurusest ja töökorraldusest esineda erisusi eelnevalt kirjeldatud üldpõhimõtetest, näiteks:

- tugiõppe koordinaatori asemel võib kooli siseseks juhtumikorraldajaks olla eri- või sotsiaalpedagoog;
- haridusasutuse tugispetsialistid võivad olla kooli töötajad või omavalitsuse keskse tugikeskuse palgal või hoopis välised teenusepakkujad;
- väiksemate koolide puhul võib välistele osapoolle nagu lastekaitsepetsialist olla peamiseks kontaktisikuks õppealajuhataja või asutuse juht.

Nimetatud võimalike erisuste tõttu on oluline, et omavalitsuse haridusasutuste kontaktisikute info (sh ametikoht, kontaktandmed) oleks kättesaadav igale valdkondadeülese koostöövõrgustiku liikmele.

Visuaalselt on kooli tasandi mudeli loogikat kujutatud alloleval joonisel.

Joonis 2. Omavalitsuse kooli tasandi koostöömudel.

1.3 Omavalitsuse kui terviku mudel

Omavalitsuse kui terviku tasandi võrgustiku võtmerolliks on **koostöövõrgustiku eestvedaja**, kelle vastutuseks on valdkondadeülese koostöövõrgustiku töö koordineerimine ja arendamine. Eestvedaja panus toetab erinevate valdkondade koostöö tõhusust ja edukust toevajadusega laste ja õpilase toetamisel.

Võrgustikku on **kaasatud osapooled alljärgnevatest valdkondadest:**

- haridusvaldkond (sh haridusasutuste õpetajad, tugispetsialistid ja juhid, nende hulgas ka huvikoolide esindajad, omavalitsuse haridusvaldkonna koordinaator, Rajaleidja keskus);
- noorsootöö valdkond (sh noorsootöötajad ja noortekeskuste juhid, huvitegevuse pakkujate esindajad, omavalitsuse noorsootöö valdkonna koordinaator);
- sotsiaalvaldkond (sh omavalitsuse lastekaitse spetsialistid, sotsiaaltöö spetsialist, Sotsiaalkindlustusameti esindajad, erinevad teenusepakkujad);
- meditsiinivaldkond (sh kooli meditsiinitöötajad, perearstid, pereõed, vaimse tervise spetsialistid, erinevad teenusepakkujad);
- korrakaitse valdkond (sh piirkonnapolitseinikud).

Osapooled panustavad:

- juhtumikorraldusse esmaste märkajate, vajaduste hindajate, tegevuste elluviijate ning tulemuste hindajatena;
- koostöövõrgustikku arendamisse eesmärkide seadjate, tegevuste elluviijate ja tulemuste hindajatena.

Oluliseks mudeli elemendiks on **üleminekud haridusastmete ja –asutuste vahel:**

- üleminek lasteaiast kooli;
- üleminek üheks kooliastmest teise;
- üleminek ühest lasteaiast või koolist teise lasteaeda või kooli.

Eraldi tähelepanu vajavad kodused lapsed, kelle võimalike toevajaduste märkamiseks enne 1. klassi astumist tuleb omavalitsustel leida loovaid lahendusi.

Visuaalselt on omavalitsuse kui terviku tasandi mudeli loogikat kujutatud alloleval joonisel.

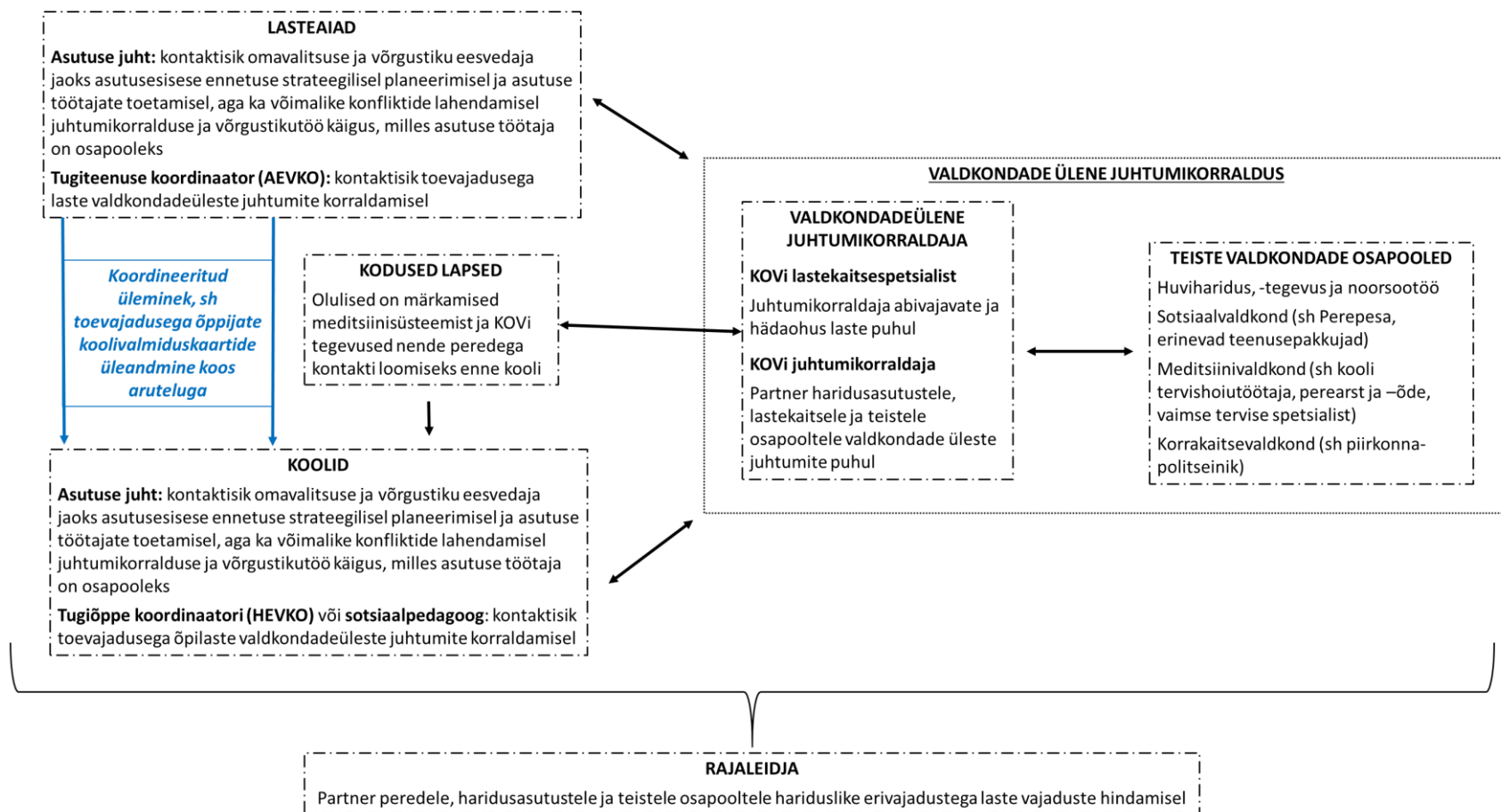
VALDKONDADE ÜLENE KOOSTÖÖVÕRGUSTIK OMAVALITSUSE TASANDIL

Võrgustiku eestvedaja:

- näiteks haridus- ja/või sotsiaalosakonna juhataja (või nõunik) või omavalitsuse tugiteenuste keskuse juhataja
- peamisteks rollideks on osapoolte tegevuse koordineerimine seoses ennetuse valdkonna olukorra kaardistamise ja eesmärkide seadmisega, koostöö tõhusamaks muutmise, konfliktide lahendamise, ühiste arendustegevuste nagu koolitused ja supervisioonid algatamise ning korraldamisega jms

Võrgustiku liikmed:

- ennetuse ja toevajadusega õppijate toetamisega seotud asutuste esindajad

Joonis 3. Omavalitsuse kui terviku koostöömudel.

2. Valdkondadeüleste koostöömudelite katsetamise ja arendamise sammud

Sammud:

1. Koostöövõrgustiku kujundamine omavalitsuse tasandil ennetuse ja toevajadusega laste, noorte ja perede toetamise strateegiliseks koordineerimiseks ja arendamiseks
2. Märkamise ja toevajaduste lahendamise täpsustamine haridusasutuste tasandil
3. Valdkondadeülese juhtumikorralduse ja teenuste pakkumise koordineerimises kokku leppimine omavalitsuse tasandil
4. Võrgustiku süsteemne ja pidev arendamine

Samm 1. Koostöövõrgustiku kujundamine omavalitsuse tasandil ennetuse ja toevajadusega laste, noorte ja perede toetamise strateegiliseks koordineerimiseks ja arendamiseks

1. Omavalitsuse kui terviku koostöövõrgustiku eestvedajas ja osapooltes kokku leppimine.
 - a. Koostöövõrgustiku eestvedamine on reeglina alaline roll. Eestvedajaks võib olla näiteks omavalitsuse haridus- ja/või sotsiaalosakonna juhataja (või nõunik) või tugiteenuste keskuse juhataja. Väiksemad omavalitsused, kus võrgustikus on mitmeid koostöö suhtes väga motiveeritud osapooli, võib kaaluda ka eestvedaja rolli roteerumist. Samuti on võimaluseks eestvedaja rolli palgata eraldi inimene.
 - b. Koostöövõrgustikku kuuluvad asutused ja ametikohad. Iga koostöövõrgustikku kuuluva asutuse esindaja(d) määratakse selle asutuse juhi poolt.
2. Koostöövõrgustiku osapoolte ühistes eesmärkides, väärtustes ja töökorralduses kokku leppimine. Seda protsessi võib eest vedada võrgustiku eestvedaja või neutraalne moderaator.
3. Koostöövõrgustiku koostöövormides kokku leppimine, sh mis teemadel ja mil viisil regulaarselt kohtutakse.
4. Koostöövõrgustiku töö aluseks oleva regulaarse andmekogumise ja –analüüsi seadistamine, sh info toevajadustega sihtrühmade kohta, haridusasutuste rahuloluküsitluste tulemused, kvalitatiivne sisend vajaduste kohta spetsialistide supervisioonidelt jms.
5. Koostöömudeli ja –võrgustiku lisamine omavalitsuse arengudokumentidesse (sh omavalitsuse arengukava, valdkondlikud arengukavad) ja võrgustiku tööks vajalike ressursside eraldamine eelarvest.

Samm 2. Märkamise ja toevajaduste lahendamise täpsustamine haridusasutuste tasandil

6. Toevajadusega õppijate juhtumite märkamise ja sekkumise koordinaatorites kokku leppimine iga haridusasutuse kohta koos igapäevase vastutuse kokku leppimise ja üleminekute määratlemisega nende vahel. Üleminekuid eri rollide vahel võib aidata täpsustada sekkumisvajaduste liigitamine etappidesse, nt
 - a. I etapp: rühmaõpetaja/ klassijuhataja- või õpetaja koordineerib,
 - b. II etapp: tugiteenuse koordinaator/ tugiõppe koordinaator koordineerib,
 - c. III etappi: juhtum antakse üle valdkondadeülesele juhtumikorraldajale.Sõltumatult etapist on olulised ka kokkulepped selle kohta, millistel tingimustel juhtumeid algatatakse ja lõpetatakse ning kuidas toimuvad (vahe)hindamised koos järelduste tegemise ja arvesse võtmisega.
7. Kokkulepe ametikohtade osas, kes osalevad toevajaduste lahendamises haridusasutuste siseselt igas haridusasutuses, sh millised tugispetsialistid on või käivad haridusasutustes koha peal, milliseid teenuseid ostetakse sisse. Siinjuures on oluline otsustada ka tugispetsialistide süsteemi korraldus kohalikul tasandil laiemalt, nt kas luuakse kõiki haridusasutusi toetav tugikeskus, milliseid teenuseid ostetakse sisse eraõiguslikelt teenusepakkujatelt.
8. Info kogumise, salvestamise ja jagamise korralduses kokku leppimine haridusasutuste siseselt. Ühtlustada (või alternatiivina suurendada nende omavahelist ühilduvust) on võimalik nt:
 - a. haridusasutustes kasutatavaid infosüsteeme (nt võtta kõigis lasteaedades kasutusele Eliis ja kõigis koolides Studium või eKool ning loobuda andmekaitse seisukohalt ebatavalistest lahendustest nagu Google Drive);
 - b. haridusasutustes kasutatavate infosüsteemide kasutamist (nt andmekaitse nõuete järgimine, sh kes millist infot sisestama, vaatama ja muutma pääseb);
 - c. info salvestamiseks ja jagamiseks kasutatavate vormide struktuur ning sisu.
9. Info jagamises ja koostööpõhimõtetes kokku leppimine ühes haridusasutusest teise, prioriteedina seoses (sh potentsiaalselt) toevajadusega laste liikumisel lasteaiast I kooliastmesse (sh koolivalmiduskaartide täitmine ühes formaadis ja sarnase detailsusega ning kõigilt lastevanematelt nõusolekute võtmine nende jagamiseks kooliga). Need kokkulepped tehakse ka teistes omavalitsustes asuvate lasteaedade ja koolidega, mille vahel liigub enamus lapsi.
10. Lahenduste leidmine ka koduste laste toevajaduste märkamiseks ja sekkumiseks, et vajadusel oleks võimalik nende kooliminekut aegsasti ette valmistada nii seoses lapse ja pere kui haridusasutusega. Võimalikeks lahendussuundadeks on nt:
 - a. perearst võtab ühendust peredega, kes pole koolieelsete lastega teatud regulaarsusega vastuvõttudel käinud ja informeerib nendest vajadusel ka omavalitsust. See lahendussuund võib olla täiendavaks märkamise allikaks ka lasteaias käivate laste puhul, kelle toevajadus pole seal ilmnenud;
 - b. omavalitsus leiab loovaid lahendusi koduste laste ja nende vanematega põgusaks kohtumiseks, et nende olukorrast tunnetust saada, seda näiteks koduste lastega peredele mõeldud jõulupakkide või –sündmuste abil;

- c. omavalitsus pakub peredele nende koduste laste (vabatahtlikku) eelkoolis osalemise võimalust;
 - d. omavalitsus korraldab 5-6-aastaste laste (vabatahtliku) pedagoogilis-psühholoogilise hindamise.
11. Sarnaselt koduste lastega lahenduste leidmine seoses kõigi sihtrühmadega, kelle osas võib märkamises ja sekkumises esineda olulisi erisusi või väljakutseid võrreldes tavapärase juhtumikorralduse ja valdkondadeülese koostööga. Ühe näitena taolistest sihtrühmadest on mõned Tartumaa omavalitsused toonud välja võõrkeelsed ja erineva kultuuritaustaga lapsed ning pered.

Samm 3. Valdkondadeülese juhtumikorralduse ja teenuste pakkumise koordineerimises kokku leppimine omavalitsuse tasandil

12. Kokkulepe ametikohtade osas, kes võivad lisaks lastekaitsespetsialistile võtta valdkondadeüleselt juhtumikorraldaja rolli (nt omavalitsuse juhtumikorraldaja, või ka tugijõppe ja tugiteenuste koordinaatorid lisaks Rajaleidjaga suhtlemisele asutuseväliste spetsialistide ja teenuste kaasamisel), sh nende vastutuse ja lastekaitsespetsialistiga üleminekukohtade määratlemine.
13. Kokkulepe valdkondaülese juhtumikorralduse töökorralduse osas. Näiteks: kes ümarlaudasid kokku kutsub, kes osalevad, kes protokollib, kes jälgib kokkulepete täitmist, kuidas sekkutakse, kui koostöö spetsialistide ja teenusepakujate vahel ei suju, mil viisil kogutakse ja arvestatakse õppija ning lapsevanema tagasisidet.
- a. Siinjuures on oluline, et iga osapool oleks teadlik ka iga teise osapoole rollidest (sh võimalused ja piirangud) ning nende poole pöördumise tingimustes. Näiteks on Tartumaa kogemuse põhjal vajalik teha kokkulepped koolidega, et peale esmast märkamist suunataks lapsevanemad esmalt nõu küsima Rajaleidjast või tugispetsialistidelt, mitte pöörduma kohe lastepsühhiaatri poole. Rollide selgus muudab koostööd tõhusamaks ja vähendab ka iga osapoole (sh vaimse tervise spetsialistide) koormust.
14. Valdkondadeülese juhtumikorralduse info kogumises, salvestamises ja jagamises kokku leppimine, sh andmekaitse nõuete järgimine. Otsuste langetamine infosüsteemi osas, millele on (asjakohases ulatuses) ligipääs nii haridusasutuste töötajatel kui haridusasutuste välistel osapooltel. Näiteks Rajaleidja kliendihaldussüsteem või mõni muu omavalitsuse kasutuses olev turvaline infosüsteem. Haridusasutustega tuleb dubleerimise vältimiseks kokku leppida, millist infot sisestatakse asutuse sisse infosüsteemi ja millist infot jagatud infosüsteemi.

Samm 4. Võrgustiku süsteemne ja pidev arendamine

15. Haridusasutuste töötajate, tugispetsialistide ja teiste oluliste osapoolte (haridus-, noorsootöö-, sotsiaal-, meditsiini- ja korrakaitsevaldkonnast) teavitamine ja koolitamine märkamise ja sekkumise põhimõtetest ning korraldusest. Sealjuures piisava aja jätmine tagasiside kogumiseks ja aruteluks, et ettepanekuid ja eriarvamusi võimalusel arvesse võtta või vähemalt ühisemale arusaamale jõudmiseks läbi arutada.
16. Ühiste koolituste ja supervisioonide korraldamine, millest osa võivad olla ka eelnevate sammude eduka rakendamise eelduseks, nt andmekaitsekoolitus seoses info

kogumise, salvestamise ja jagamise korralduses kokku leppimisega. Koolituste ja supervisioonide oluliste teemade hulka kuuluvad veel nt:

- a. lastevanematega hea koostöö saavutamise põhimõtted õpetajatele ja tugispetsialistidele;
- b. lastevanemate kogukonna hoidmine klassiõpetajatele, seda eriti alates 5. klassist, kui lastevanemate side koolidega tüüpiliselt vähenema hakkab.

17. Regulaarsete refleksiooni- ja hindamiskohtumiste korraldamine koostöömudeli arutamiseks, täpsustamiseks ja täiendamiseks.

18. Perspektiivis võrgustiku fookuse laiendamine ka universaalsele ennetusele (sh vanemaharidus), seda näiteks koostöös Perepesade või teiste teenusepakkujatega.

3. Omavalitsuste ülene koostöömudel

Seoses osapoolte koostööga toevajadusega laste ja noorte heaks on mitmeid väljakutseid ja võimalusi võimalik tõhusalt ja tulemuslikult käsitleda ainult maakonna omavalitsuste koostöös. Seetõttu on lisaks eelnevalt ära toodud omavalitsuse sisestele koostöömudelitele² tarvilik luua ka maakondliku ehk Tartumaa omavalitsuste ülese koostöömudeli.

Omavalitsuste ülese koostöömudeli **eesmärgid on alljärgnevad:**

- selge rollijaotuse ja juhtumi liikumistee ning vastutajate määramine omavalitsustes juhtumite jaoks, mille lahendamise jaoks on tarvis mitme omavalitsuse koostööd;
- eelduste loomine omavalitsuste üleseks veebipõhiseks tööks toevajadusega lapsi ja noori puudutava informatsiooniga, sh alusandmete sihipärane kasutamine, ülekandumine, täiendamine ja taasesitamine teenuste korraldamisel.

Peamised vajadused omavalitsuste vaheliseks koostööks jagunevad kahte kategooriasse.

Ühelt poolt esineb olukordi, kus peale toevajadusega lapse või noore märkamist on tarvis vähemalt kahe omavalitsuse koostööd vajaliku taustainfo hankimiseks, juhtumikorralduseks ja teenuste pakkumiseks ning tulemuste hindamiseks.

Tüüpiline olukord seisneb selles, et toevajadusega laps käib lasteaias või koolis ühes omavalitsuses, ent ta on sisse kirjutatud teise omavalitsusse ja/või asub seal tema tegelik elukoht. Perede lahkuminekul puhul kujuneb üha enam välja ka olukordi, kus lapse tegelik elukoht jaguneb (ajutiselt või püsivalt) mõlema ja sealjuures eri omavalitsustes elava lapsevanema vahel.

Sellistel juhtudel on vajadust märganud omavalitsusel tarvis esmalt teada, kui võrd on lapse toevajadust või laiemalt selle pere vajadusi märgatud juba ka teises omavalitsuses ning mil määral ja milliste tulemustega on tuge senini pakutud. Praeguseks ainsaks taolise info saamise automaatseks võimaluseks on vaadata, kas teine omavalitsus on Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistris STAR algatanud juhtumimenetluse. Seda on aga võimalik kontrollida ainult lastekaitsetöötajatel ja neilgi on ligipääs vaid menetluse algatamise faktile, mitte selle sisule.

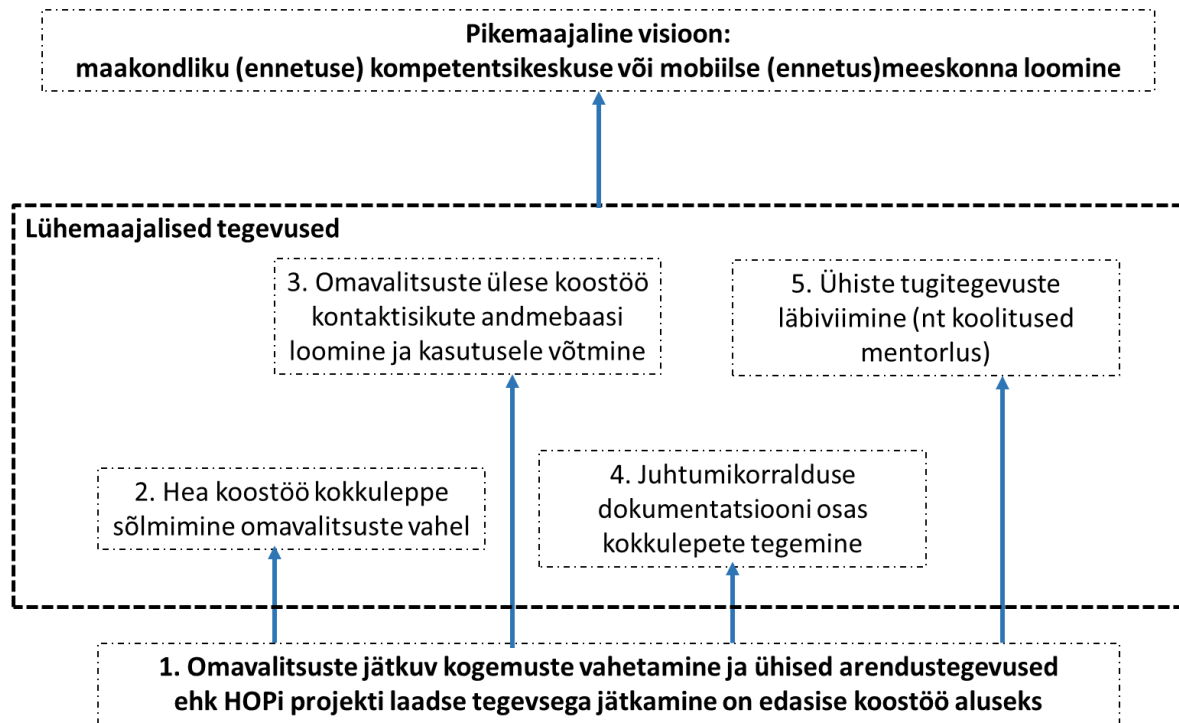
Omavalitsuste koostöö on oluline ka toevajaduse märkamisele järgnevas teenuste pakkumise faasis, näiteks juhul, kui rehabilitatsiooniplaanis ette nähtud teenuseid ei pakuta omavalitsuses, kus laps tegelikult elab või haridusasutuses käib. Sellistes olukordades on tarvis omavalitsuste vahelisi kokkuleppeid kasvõi seoses transpordi korraldamise ja selle eest tasumisega. Oluline on omavalitsuste spetsialistide koostöö näiteks ka olukordades, kus kummalgi lapsevanemal on lapse toevajaduse ja teenuste osas üksteisest erinevad vaated või lapsevanemad vastanduvad ülejäänud tugivõrgustikule.

Teisalt võib maakondlik koostöö aidata omavalitsustel tõsta ja säilitada võimekust toevajadusega laste varaseks märkamiseks ning neile teenuste pakkumiseks. Praegu on omavalitsuste võimekus nendes aspektides väga erinev, mis mõjutab lisaks sealsete elanike heaolule ka teisi omavalitsusi. Üheks näiteks on olukord, kui esimesse klassi jõuab õpilane, kelle erivajadust oleks teise omavalitsuse alushariduse asutuses olnud võimalik märgata ja sellele reageerida oluliselt varem. Võib juhtuda ka seda, et omavalitsusel on küll võimekus

² S.o haridusasutuste ehk lasteaedade ja koolide ning omavalitsuse kui terviku tasandi koostöömudelid.

toevajadusi märgata ja teenuste vajaduse välja selgitada, kuid vastavate teenusete korraldamiseks puudub võimekus. See tähendab, et laps ja pere jäävad toeta ning probleem süveneb veelgi (kuni laps jõuab näiteks järgmises haridusastmes mõne teise omavalitsuse vaatevälja või vanemad hakkavad juba varem teistes omavalitsustest abi otsima). Ka koduste lastega peredega kontakti loomise võimekus on omavalitsustel väga erinev.

Omavalitsuste ülene koostöömudel koosneb elementidest ja tegevustest, mida on võimalik rakendada kohe, ja komponentidest, mille elluviimine võib olla võimalik pikemaajaliselt. Esmalt on mudelit kujutatud alloleval joonisel ja seejärel on selle komponente lähemalt kirjeldatud.

Joonis 4. Tartumaa omavalitsuste ülene koostöömudel.

Mudeli elemendid lühemaajaliselt.

1. Tartumaa heaoluprogrammi (HOP) jätkuv rakendamine peale algse projektiperioodi lõppu fookusega omavalitsuste kogemuste vahetamisel ja ühistel arendustegevustel.
 - Mida paremini toimivad iga omavalitsuse siseselt nii lasteaia ja kooli kui omavalitsuse kui terviku koostöömudelid, seda professionaalsemad partnerid ollakse ka omavalitsuste vaheliste juhtumite korraldamisel ja ühiste arendustegevuste elluviimisel.
 - Omavalitsuse siseste koostöömudelite arendamise juures saavad omavalitsused üksteisele oskusteabe ja kogemuste vahetamisega tugevalt toeks olla ning taolised tegevused peaksid olema omavalitsuste ülese koostöömudeli nii-öelda vundamendiks. Parimate praktikate jagamine maakonnaüleselt aitab ühtlustada asutuste ja spetsialistide lähenemisviise ning tõhustada nende vahelist koostööd.

- Kuna omavahel teevad koostööd inimesed, mitte abstraktsed asutused, siis mõneti on omavalitsuste vaheliste kohtumiste ja projektide korraldamine ka eesmärgiks omaette. Kui erinevate omavalitsuste spetsialistid ja juhid on üksteisega tuttavad, on kergem ka hiljem üksteisega kontakti võtta ja ühiseid väljakutseid lahendada. Loomulikult peab ka kohtumiste ja projektide sisuline kvaliteet olema kõrge, kuid just inimeste kokkutoomise eesmärgil peavad need igal juhul toimuma teatud regulaarsusega.
2. Hea koostöö kokkuleppe sõlmimine omavalitsuste vahel seoses toevajadusega lapsi puudutava koostööga.
 - Hea koostöö kokkuleppe kaardistaks nii väärtused, millest üksteisega suhtlemisel lähtutakse, kui ka lihtsad juhised, millises olukorras kelle poole pöördutakse ja kuidas pöördumistele vastatakse.
 - Valdkondadeüleste kokkulepete selgus omavalitsuste vahel aitab parandada teenuste kättesaadavust peredele ja omavahelist koostööd.
 3. Omavalitsuste ülese koostöö jaoks kontaktisikute kaardistamine, ühtsesse andmebaasi lisamine ja selle ajakohasena hoidmine.
 - Taoline andmebaas muudab tõhusaks omavalitsuste vahelise suhtluse nii üksikute juhtumite puhul kui üksteise kaasamisel arendusprojektidesse.
 - Sel juhul on näiteks teada, kellega võtta toevajadusega lapse või noore puhul ühendust vastavalt vanuseastmele ja päringu teemale nii omavalitsusest kui haridusasutustest ning kontaktisikud teavad ja saavad arvestada, et just nende poole võidakse teistes omavalitsustest koostöövajadustega pöörduda.
 4. Kokkulepete tegemine ühtsemaks lähenemiseks osas seoses toevajadusega lapsi ja peresid ning juhtumikorraldust puudutava dokumentatsiooniga.
 - Ehkki valdkondadeülese ühtse infosüsteemi loomine pole Eestis eri põhjustel lähiajal realistlik, aitaks juhtumikorralduse sujuvusele nii omavalitsuste vahel (kui ka omavalitsuste siseselt eri osapoolte vahel) nii asutusesiseste kui üksteisega jagavate dokumentide suurem standardiseeritus. Muuhulgas aitaks see tasandada valdkonnale omasest suurest tööjõuliikuvusest tingitud probleeme seoses info kättesaadavusega juba välja selgitatud vajaduste ning läbi viidud tegevuste kohta.
 - Ühtlustamine puudutab nii dokumentide struktuuri (nt millistele küsimustele vastatakse) kui ka kokkuleppeid sisuliste nõuete osas (nt millised teemad peavad olema iga küsimuse all kindlasti kaetud ning millise detailsusega infot esitatakse).
 5. Ühiste tugitegevuste läbiviimine, näiteks õpetajate ja koolitöötajate koolitused erinevatel teemadel (sh HEV süsteemi mõistmine, individuaalsete õppekavade koostamine) ning mentorluse süsteemi loomine heade praktikate laiendamiseks ja jagamiseks.

Mudeli elemendid pikemaajaliselt.

1. Maakondliku (ennetuse) kompetentsikeskuse või mobiilse (ennetus)meeskonna loomine (näiteks omavalitsusliidu juurde).

- Keskuse eesmärgiks on juhtumipõhiselt aidata omavalitsusi, kellel endal spetsialiste, teenusepakkujaid või spetsiifilisi kompetentse napib.
 - Tugispetsialistide ja teenuste koondamine ühte kompetentsikeskusse aitaks parandada teenuste kättesaadavust ja tõsta nende kvaliteeti.
2. Infovahetuse parandamine Rajaleidja ja omavalitsuse vahel, kui vastava omavalitsuse lapse kohta on tehtud Rajaleidja otsus.
 3. Lisaks loetelu esimeses punktis viidatud kompetentsikeskuse loomisele ka teiste strateegiliste arenduste kaalumise nagu maakondliku lisatoe vajadustega laste kooli loomine (koos õpilaskoduga).